

Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

УДК 342.9+343.141

Микола Самбор *

ДОКАЗУВАННЯ У СПРАВІ ПРО АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ

У статті розглядаються питання доказування та доказів у справах про адміністративні правопорушення. Досліджуються норми Кодексу України про адміністративні правопорушення під призмою законності отримання доказів, їх процесуального оформлення. Пропонується ряд суттєвих змін до процесуальних норм адміністративно-деліктного законодавства України щодо порядку визнання речових доказів, збору та фіксації доказів та доказової інформації у справах про адміністративні правопорушення.

Ключові слова: доказування, докази, справа про адміністративне правопорушення.

Самбор Н. А. Доказывание по делу об административном правонарушении.

В статье рассматриваются вопросы доказывания и доказательств по делам об административных правонарушениях. Исследуются нормы Кодекса Украины об административных правонарушениях под призмой законности получения доказательств, их процессуального оформления. Предлагается ряд существенных изменений в процессуальных нормах административно-деликтного законодательства Украины о порядке признания вещественных доказательств, сбора и фиксации доказательств и доказательной информации по делам об административных правонарушениях.

Ключевые слова: доказывание, доказательства, дело об административном правонарушении.

Sambor M. A. The proving in cases of administrative offenses.

The article deals with the proving and evidence in cases of administrative offenses. We study the Code of Ukraine on administrative offenses under the prism of legality obtain evidence of procedural design. A number of significant changes to the procedural rules of administrative tort laws of Ukraine concerning the procedure recognition of physical evidence, collecting and recording evidence and evidence-based information on administrative offenses.

Keywords: proving, evidence, the case of an administrative offense.

Як часто кожен із нас стикається із такою подією, як адміністративне правопорушення? Відповідь однозначна – досить таки часто: ми є очевидцями таких правопорушень, зокрема, коли окремі особи здійснюють реалізацію товарів з рук, як хтось переходить дорогу у невстановленому місці або на заборонений сигнал світлофора, хтось комусь недоважив або обрахував під час купівлі товарів, хтось «випадково» обробив земельну ділянку, або її частину, яка не належить цій особі на праві власності чи користування, або ж коли мають місце факти паління тютюнових виробів, появи у п'яному вигляді, або ж розпивання алкогольних напоїв у громадських місцях. І це лише мізерний перелік тих видів адміністративних правопорушень, які передбачені чинним Кодексом України про адміністративні правопорушення, крім того існують адміністративні правопорушення, передбачені Митним кодексом України тощо. Тож можемо констатувати, що у позитивному праві існує значна кількість адміністративних правопорушень, за які фізичні чи юридичні особи притягуються до адміністративної відповідальності.

Адміністративні правопорушення були предметом не одного наукового дослідження. Цим питанням приділяли і приділяють увагу як науковці, так і юристи – практики: правоохоронці, судді, адвокати. Існує надзвичайно важлива, з огляду на дотримання прав, свобод та інтересів людини і громадянина, проблема, пов'язана із встановленням факту адміністративного правопорушення та винуватості особи, яка вчинила таке діяння. Дане питання може бути вирішене виключно завдяки всебічному дослідженню процедури доказування у справі про адміністративне правопорушення. Адже саме доказування, як

урегульована нормами права процедура, забезпечує об'єктивність та повноту дослідження обставин справи, встановлення істини у справі та прийняття законного рішення, що ґрунтуватиметься перш за все на засадах принципу верховенства права та нормах позитивного права.

Нині чинний Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) взагалі не передбачає такого питання як доказування. Звісно ст. 251 КУпАП дає перелік матеріальних носіїв, а також їх джерел, визначає поняття доказів у справі про адміністративне правопорушення, разом із тим процес збору доказів не вирізняється ясністю та якістю його нормативного урегулювання. Ст. 252 КУпАП стверджує, що орган (посадова особа) оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному і об'єктивному дослідженні всіх обставин справи в їх сукупності, керуючись законом і правосвідомістю. Та перш ніж піддати оцінці докази, їх слід зібрати, а вказана процесуальна діяльність КУпАП, як кодифікованим актом не лише норм адміністративно-деліктного матеріального права, а й як актом, що увібрав у себе норми адміністративно-деліктного процесуального права, не урегульовується. І зміни до норм КУпАП жодного разу не зачіпали вказане питання. Для прикладу, у нормах Кримінального процесуального кодексу України цьому питанню присвячена глава 4 «Докази і доказування». У цивільному процесуальному кодексі України питання доказування розглядаються у ст.ст. 60, 61, а питанню доказів присвячена глава 5. У Господарському процесуальному кодексі України у розділі V «Докази» питанню доказування присвячено ст. 33, 34, 35. У Кодексі адміністративного судочинства України (далі – КАС України) також питання доказування знайшло належне врегулювання, а саме у главі 6, де міститься ст. 71 КАС України «Обов'язок доказування», ст. 72 КАС України «Звільнення від доказування», ст. 138 КАС України визначає предмет доказування. Крім цього, теоретичні розробки питання доказування у низці галузей права, зокрема кримінального процесуального, формують цілі інститути та підгалузі права, такі як доказове право. Натомість у межах адміністративно-деліктного права питання доказування залишається малодослідженим. Хоча, на наш погляд, доказування є якщо не визначальним, то одним із головних елементів під час провадження у справі про адміністративне правопорушення, який перебуває на сторожі дотримання прав, свобод та інтересів учасників та не допускає протиправного зазіхання на них.

Виходячи з наведеного, *метою даної статті* є дослідження доказування у справах про адміністративні правопорушення за законодавством України.

КУпАП передбачає, що завданнями провадження в справах про адміністративні правопорушення є своєчасне, всебічне, повне і об'єктивне з'ясування обставин кожної справи, вирішення її в точній відповідності з законом (ст. 245 КУпАП). Разом з тим, оцінка доказів здійснюється за своїм внутрішнім переконанням суб'єкта, уповноваженого на розгляд такої справи, і ґрунтується на всебічному, повному і об'єктивному дослідженні всіх обставин справи в їх сукупності, керуючись законом і правосвідомістю. З цього можна зробити висновок, що повне та об'єктивне дослідження обставин справи охоплює собою ряд логічних, вольових, а також фізичних дій суб'єкта, уповноваженого на розгляд справи про адміністративне правопорушення.

А що ж собою являє саме адміністративне правопорушення? Очевидно, це юридичний факт, тобто конкретні життєві обставини, що передбачені нормами права, які зумовлюють виникнення, зміну та припинення правових відносин [5, с. 400]. Лазарев В. В. пише про те, що юридичні факти можуть встановлюватися по-різному, у тому числі за допомогою доказів [2, с. 310]. Це повною мірою відображається у нормах КУпАП, а саме у ст. 251 КУпАП. Разом із цим слід пам'ятати, що докази – це ще далеко не рішення, і бути вони можуть як такими, що підтверджують обставини, які підлягають доказуванню (ст. 280 КУпАП), так і такими, що їх спростовують. По-друге, докази не з'являються ні звідки. Спочатку необхідно встановити носіїв інформації, яка може бути доказом у справі про адміністративне правопорушення, а вже потім відобразити у певних процесуальних документах (протоколи, пояснення тощо). Таким чином, на перший план виходить певний процес, який пов'язується саме із встановленням носіїв інформації про факт адміністративного правопорушення.

Доказування є першою обов'язковою стадією правозастосовної діяльності, незалежно від того, який орган держави здійснює правозастосування [4, с. 14]. У випадку провадження у справі про адміністративне правопорушення, а також збору доказів про юридичний факт вчинення адміністративного правопорушення ми маємо справу ні з чим іншим, як із реалізацією норм КУпАП у фактичній діяльності суб'єктів, зокрема специфічною формою реалізації норм права – правозастосуванням, як державно-владною, організаційною діяльністю компетентних органів держави і посадових осіб із реалізації правових норм стосовно конкретних життєвих ситуацій шляхом винесення індивідуально-правових рішень (приписів) [5, с. 429].

Застосування права з точки зору інтелектуально-вольового змісту – це не механічна поведінка, застосування загальних правил до конкретних обставин, а складна мисленнєва діяльність щодо встановлення фактичних обставин справи, оцінки доказів, пошуку, вибору і тлумачення норм права, формуванню рішення [2, с. 311]. Отже, доказування, як форма застосування права, являє собою перш за все інтелектуально-вольову діяльність суб'єкта щодо встановлення складу адміністративного правопорушення як юридичного факту, а також фізичну активність учасників провадження у справі про адміністративне правопорушення.

Арзуманян А. А. зазначив, що доказування – це особливий вид логіко-практичної діяльності, де об'єктом пізнання є адміністративне правопорушення як факт правової дійсності [3, с. 12].

Незважаючи на те, що за таких умов доказування є внутрішньосуб'єктною діяльністю, остання, на наш погляд, все ж таки має бути уніфікована за допомогою норм позитивного права, а саме процесуальних норм. Але, як зазначалося, питанню доказування у нормах КУпАП взагалі не присвячено жодної статті. Підкреслимо, доказуванню, а не доказам, хоча саме доказування має відігравати провідну роль у встановленні факту адміністративного правопорушення, винуватості чи невинуватості особи. Разом із цим доказування, як процес, являє собою і певну пошукову діяльність суб'єкта, спрямовану на відшукування доказів та їх джерел.

«Як об'єктивна істина у цілому, так і окремі факти, обставини справи встановлюються ... лише шляхом ... процесуального доказування ..., під час якого збираються, перевіряються, оцінюються докази і на їх підставі приймаються й обґрунтовуються процесуальні рішення. Цим зумовлюється те, що доказування має найбільшу питому вагу в усій діяльності органів і осіб, які ведуть процес, осіб, яких вони залучають до цієї діяльності, а також те, що нормативне регулювання й теоретичне дослідження проблем доказування посідає чільне місце в ... процесуальному праві, найважливішою складовою якого є доказове право ... у кінцевому підсумку в ... процесі, як науці, навчальній дисципліні, галузі права і практичній діяльності все зводиться до доказування і доказів ...», – пише про значення доказування М. М. Михеєнко [1, с. 115].

З вищенаведеного можемо зробити висновок про те, що доказування є невід'ємною складовою встановлення факту адміністративного правопорушення або його відсутності, а також інших обставин, що підлягають доказуванню під час розгляду справи про адміністративне правопорушення.

Доказування – це діяльність суб'єктів процесу по збиранню (формуванню), перевірці та оцінці доказів і їх процесуальних джерел, а також по формулюванню на цій основі певних тез і наведенню аргументів для їх обґрунтування [1, с. 117]. Окрім цього, доказування переслідує певну мету та підкоряється відповідним принципам. Очевидно, що метою доказування є своєчасне, всебічне, повне і об'єктивне з'ясування обставин кожної справи в умовах неухильного дотримання законності. На жаль, змушені констатувати, що КУпАП прямо не передбачає здійснення збору доказів, доказування уповноваженими суб'єктами чи посадовими особами, так само як і здійснення провадження у справі про адміністративне правопорушення на загальноновизначених принципах права, таких як верховенство права та презумпція невинуватості. Безперечно, зазначені принципи впливають із конституційних норм – норм прямої дії та загальних засад законодавства. Разом із цим вважаємо, що такі

базові принципи, що нерозривно пов'язуються із захистом та охороною прав і свобод, інтересів людини і громадянина чи юридичних осіб повинні не лише перебувати у загальних засадах, а й знаходити своє логічне втілення у галузевому законодавстві, не виключенням з цього має бути КУпАП, як один із основоположних нормативно-правових актів, що визначає порядок застосування адміністративної відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень. Особливо вважаємо за необхідне наголосити на наявності права у учасників провадження збирати та надавати докази.

Доказування у справі про адміністративне правопорушення – це урегульована нормами адміністративно-деліктного процесуального права діяльність спеціально уповноважених органів, їх посадових осіб, а також інших учасників щодо пошуку, збору, фіксації, аналізу та узагальнення інформації про обставини події, яка кваліфікується як адміністративне правопорушення, особи правопорушника, а також інших фактів, подій та обставин, що можуть мати значення для своєчасного, всебічного, повного і об'єктивного з'ясування обставин справи, а також винуватості чи невинуватості особи, що здійснюється на засадах верховенства права, законності, забезпечення прав і свобод, недоторканності, презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини, права на захист, диспозитивності тощо.

Змушені констатувати, що пряме занепокоєння викликає питання щодо всебічності, повноти й об'єктивності з'ясування обставин події. У більшості справ про адміністративні правопорушення суб'єкт, який складає протокол, збирає докази, а також здійснює провадження у справі про адміністративне правопорушення, є одним і тим самим. Мабуть, жодна уповноважена особа після складання протоколу про адміністративне правопорушення не буде збирати докази того, що адміністративного правопорушення не було чи особа, відносно якої складено протокол про адміністративне правопорушення, не винувата, а тим паче, що протокол про адміністративне правопорушення складений безпідставно, а отже – незаконно. Адже у такому разі суб'єкт сам визнає той факт, що він неправомірно склав протокол про адміністративне правопорушення та намагався притягнути особу до адміністративної відповідності, як наслідок допустив правопорушення, яке може бути кваліфіковано не лише як дисциплінарне, а й як адміністративне чи навіть кримінальне.

Зазначимо, що відсутність норм, які б регламентували процес доказування у справах про адміністративні відповідальності, ставлять під питання і законність збору доказів у справі про адміністративне правопорушення. Норми КУпАП жодним чином не регламентують порядок та способи збирання доказів, що є невід'ємною складовою доказування. Вважаємо, що врегулювання даної складової доказування є чи не найголовнішим чинником у забезпеченні законності діяльності спеціально уповноважених органів та їх посадових осіб та гарантування дотримання прав, свобод та інтересів учасників провадження у справі про адміністративне затримання. Оскільки норми КУпАП чітко не встановлюють повноважень спеціально уповноважених органів та їх посадових осіб щодо способів збирання доказів, звичайно окрім права складати протокол про адміністративне правопорушення, тому вважаємо, що така прогалина законодавчого врегулювання істотно сприяє не лише корупційним ризикам, а й свавіллю та безкарності уповноважених органів та їх посадових осіб.

Тож, на нашу думку, необхідно внести зміни до КУпАП, доповнивши його відповідними розділом та статтями, які б передбачали, по-перше, право не лише складання протоколу про адміністративне правопорушення, а й здійснення інших, конкретно визначених заходів щодо пошуку доказів у справі про адміністративне правопорушення.

Не менш значимим у процесі доказування у справах про адміністративні правопорушення є фіксація доказової інформації. Дійсно, КУпАП у своїх нормах висвітлює повноваження щодо складання протоколу про адміністративне правопорушення. Враховуючи ту обставину, що протокол про адміністративне правопорушення є лише одним із цілого переліку доказів у справі про адміністративне правопорушення, який не має жодної переваги перед іншими, можна зробити висновок, що за задумом творців КУпАП така «буква КУпАП» має суттєву різницю із «духом КУпАП». Саме протокол про адміністративне правопорушення мав би бути і, по суті є, без перебільшення, і головним, і переважно єдиним

доказом факту вчинення адміністративного правопорушення та винуватості особи, яка його вчинила.

Розглянемо інші докази та їх джерела у справі про адміністративне правопорушення.

У відповідності до ст. 273 КУпАП експерт призначається органом (посадовою особою), у провадженні якого перебуває справа про адміністративне правопорушення, у разі коли виникає потреба в спеціальних знаннях. Але слід зауважити, що норми КУпАП не передбачають виду та форми процесуального рішення про призначення експерта. Крім того, особливої уваги заслуговує й те, що згідно КУпАП призначається саме експерт, а не експертиза, тоді як у відповідності до ст. 4 Закону України «Про судову експертизу» незалежність судового експерта та правильність його висновку забезпечуються саме існуванням спеціально передбаченого процесуальними нормами законодавства процесуального порядку призначення судового експерта. Таким чином нівелюються результати експертизи, оскільки відсутній процесуальний порядок призначення експерта, що є обов'язковою умовою незалежності судового експерта. Також зі змісту КУпАП не зрозуміло, чи є висновок експерта обов'язковим для уповноваженого органу чи посадової особи, яка здійснює провадження чи розглядає справу про адміністративне правопорушення, а також інших учасників провадження. Можливо доцільно доповнити КУпАП нормою, подібною до ч. 10 ст. 101 КПК України, де зазначається, що висновок експерта не є обов'язковим для особи або органу, яка здійснює провадження, але незгода з висновком експерта повинна бути вмотивована у відповідних постанові, ухвалі, вирокі.

Ст. 251 КУпАП передбачає як доказ пояснення особи. Разом із тим під час доказування КУпАП не визначає, у який спосіб повинно отримуватися пояснення будь-якого із учасників провадження у справі про адміністративне правопорушення, як процесуально оформити таке пояснення, особливо це стосується пояснень свідків, потерпілих, оскільки у відповідності до ст. 256 КУпАП пояснення особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, може бути зазначено у протоколі про адміністративне правопорушення. Також вважаємо, що відібрання пояснення у особи стосовно події адміністративного правопорушення, винуватої особи, як процесуальна дія, має передбачати ознайомлення особи із відповідальністю про дачу завідомо неправдивих свідчень. У зв'язку із цим, на наш погляд, доцільно доповнити норми матеріального адміністративно-деліктного права нормою, яка встановлюватиме відповідальність за дачу завідомо неправдивих пояснень свідком у справі про адміністративне правопорушення. Крім того, слід передбачити й доцільність ознайомлення особи, у якої відбирається пояснення зі змістом ст. 62, 63 Конституції України, а також гарантування захисту персональних даних такої особи у відповідності до закону України «Про захист персональних даних».

Ще більший інтерес викликає поняття «речовий доказ», яке використовується у ст. 251 КУпАП. По-перше, що таке речовий доказ у справі про адміністративне правопорушення, КУпАП не розкриває. Також норми КУпАП жодним чином не визначають, як речі матеріального світу можуть набути статусу речових доказів. Чи достатньо того, щоб якась особа (застосовуємо саме такий спосіб означення уповноважених органів (посадових осіб), інших учасників провадження у справі про адміністративне правопорушення) лише подумки визначила будь-яку річ, як речовий доказ, і остання набула такого статусу. Єдину згадку у КУпАП про речовий доказ ми знаходимо у п. 6 ч. 1 ст. 281 КУпАП, де зазначається, що при розгляді колегіальним органом справи про адміністративне правопорушення ведеться протокол, в якому зазначаються речові докази, досліджені при розгляді справи. Навіть у ст. 256 КУпАП, яка визначає зміст протоколу про адміністративне правопорушення, не зазначається про те, що відомості про речові докази мають бути занесені до такого протоколу. Отже, можна зробити висновок про те, що хоча КУпАП і передбачає речовий доказ як один із доказів у справі про адміністративне правопорушення, однак не визначає, що може бути речовим доказом, який спосіб визнання речовим доказом, як він має зберігатися та у подальшому використовуватися (враховуватися) під час провадження та розгляду справи про адміністративне правопорушення. Хоча процесуальні норми КУпАП апелюють до вилучення речей, а от як з ними поводитися – це бажання (інакше не визначити цей

статус) уповноваженого органу чи посадової особи, яка його вилучила. Крім того, невідомо як оформити вилучення речей та предметів, зокрема у випадку, коли, наприклад, відсутня особа, відносно якої повинен бути складений протокол, а очікування може призвести до втрати тієї речі, яка може бути речовим доказом, адже протокол вилучення КУпАП не передбачено.

Так само норми чинного КУпАП не передбачають, у який спосіб долучати показання технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, а також тих, що працюють в автоматичному режимі, до справи про адміністративне правопорушення. І чим є такі записи, чи стають вони речовими доказами, чи ні?

Такий стан провадження у справах про адміністративні правопорушення має місце, коли уповноважені органи чи їх посадові особи (за виключенням суду) не мають права приймати жодних процесуальних рішень у справі про адміністративне правопорушення, за винятком рішень, передбачених у ст. 284 КУпАП. Про це нами вже зазначалося [6] та на жаль, до цього часу подібні пропозиції не були враховані законодавцем. Крім сказаного, вкрай необхідно у найкоротший строк внести зміни до КУпАП щодо затвердження порядку оформлення процесуальних дій під час провадження у справі про адміністративне правопорушення та під час збору доказів про адміністративне правопорушення (оскільки у відповідності до КУпАП провадження у справі про адміністративне правопорушення розпочинається після надіслання протоколу про адміністративне правопорушення до відповідного уповноваженого органу чи посадової особи).

Натомість ст. 251 КУпАП вказує на те, що орган (посадова особа) оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному і об'єктивному дослідженні всіх обставин справи в їх сукупності, керуючись законом і правосвідомістю. Разом із цим норми КУпАП навіть не згадують про такі базисні засади оцінки доказів та їх джерел, як достовірність, належність, допустимість. Як можна всебічно, повно та об'єктивно дослідити всі обставини справи, які можуть бути встановлені виключно на основі доказів, котрі збираються, фіксуються за відсутності відповідного процесуального порядку, а у подальшому можуть бути об'єктивно досліджені у всій своїй сукупності на підставі інтелектуально-вольової діяльності уповноваженого органу чи посадової особи, особливо за умови, коли саме останнім і складений протокол про адміністративне правопорушення, як один із доказів у справі про адміністративне правопорушення (фактично особа, яка має неупереджено прийняти об'єктивне та законне рішення, з самого початку виступає у ролі обвинувачувача по справі). За таких умов під сумнів, у першу чергу, ставиться допустимість таких доказів, по-друге, достовірність інформації, яка у них міститься, та, по-третє, їх належність.

Це дозволяє зробити висновок про те, що КУпАП з огляду на дотримання принципу верховенства права, дотримання прав, свобод та інтересів фізичних та юридичних осіб, в умовах сьогодення не лише недосконалий, але є анахронічним, таким, що потребує рішучих змін та прискіпливої уваги під час розробки та внесення до нього доповнень. В умовах проведення комплексних заходів реформування усіх сфер життя, реформа адміністративно-деліктного законодавства повинна бути однією із першочергових, оскільки вона тісно пов'язана із застосуванням до осіб заходів державного примусу, що виявляються в адміністративній відповідальності. Реалізація адміністративної відповідальності в умовах відсутності чіткої регламентації як окремих її стадій, дій, так й у цілому, неможлива. У цьому контексті доказування, як певна діяльність спеціально уповноважених органів та їх посадових осіб, повинна знайти найбільш скрупульозне врегулювання у нормах адміністративно-деліктного законодавства України. На підставі цього вважаємо, що КУпАП терміново необхідно доповнити главою «Докази та доказування», де законодавчо передбачити: 1) зміст поняття доказів; 2) доказування, як діяльність спеціально уповноважених органів та їх посадових осіб та інших учасників провадження; 3) поняття речових доказів та визнання об'єктів матеріального світу речовими доказами у справі про адміністративне правопорушення чи під час провадження у справі про адміністративне правопорушення та складання протоколу про адміністративне правопорушення; 4) види

доказів та вимоги до їх збору та оформлення (закріплення); 5) перелік процесуальних дій, які мають право вчиняти спеціально уповноважені органи та їх посадові особи та учасники провадження, які спрямовані на збір та фіксацію доказів; 6) порядок призначення експерта та проведення експертизи, а також порядок врахування висновків експерта під час провадження та прийняття рішення у справі про адміністративне правопорушення; 7) порядок відібрання пояснення та вимоги до змісту пояснення, як процесуальної форми закріплення доказової інформації. Також вважаємо за необхідне: 1) особливу частину КУпАП доповнити статтею, яка передбачатиме адміністративну відповідальність свідка за дачу завідомо неправдивої інформації про обставини адміністративного правопорушення; 2) визначити повноваження учасників провадження у справі про адміністративне правопорушення та особи, яка притягається до адміністративної відповідальності та відносно якої складається протокол про адміністративне правопорушення щодо подачі доказів своєї винуватості (невинуватості).

Вважаємо, що запропоновані заходи дозволять забезпечити принцип законності у діяльності спеціально уповноважених органів та їх посадових осіб щодо збору доказів під час провадження у справі про адміністративне правопорушення та складання протоколу про адміністративне правопорушення, створять механізм гарантування прав і свобод інших учасників провадження від необґрунтованого обмеження цих прав і свобод, а також безпідставного притягнення до адміністративної відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процес України: Підручник / М. М. Михеєнко, В. Т. Нор, В. П. Шибіко. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К. : Либідь, 1999. – 536 с.
2. Лазарев В. В. Теория государства и права: учебник для ВУЗов / В. В. Лазарев, С. В. Липень. – М. : Издательство «Спарк», 1998. – 448 с.
3. Арзуманян А. А. Административное расследование: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.14 / А. А. Арзуманян. – Ростов-на-Дону, 2010. – 26 с.
4. Додин Е. В. Доказывание и доказательства в правоприменительной деятельности органов советского государственного управления: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук / Е. В. Додин. – К., 1973. – 40 с.
5. Кельман М. С. Загальна теорія держави та права: підруч. / М. С. Кельман, О. Г. Мурашин, Н. М. Хома. – 3-тє вид., стереотип. – Львів : «Новий світ – 2000», 2007. – 584 с.
6. Самбор М. А. Рішення органів та посадових осіб під час провадження у справах про адміністративні правопорушення щодо дотримання прав, свобод та інтересів людини і громадянина / М. А. Самбор // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України [текст]: Збірник наукових статей. Випуск 26. – 2011. – С. 67–77.

* Самбор Микола Анатолійович – кандидат юридичних наук, начальник сектору Прилуцького відділу поліції Головного управління Національної поліції в Чернігівській області.

УДК 342.98

Ангеліна Черникова *

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ФОРМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

У статті проведено моніторинг проблемних питань процесуальної форми вітчизняного адміністративного судочинства та її диференціації. Огляд здійснено на підставі доробок вчених, аналізу судової практики, правотворчості вищих судових інстанцій, законотворчості парламенту. Запропоновано авторське розуміння шляхів подолання окреслених проблем процесу диференціації процесуальної форми адміністративного судочинства України.

Ключові слова: процесуальна форма, диференціація процесуальної форми, адміністративне судочинство, моніторинг, проблемні питання.